

وزارت فرهنگ و آموزش عالی
دانشگاه قم

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی

**نظام آزادی تحت مراقبت در کامن‌لو
و مقایسه آن با آزادی مشروط در حقوق ایران**

استاد راهنما:

دکتر محمود آخوندی

استاد مشاور:

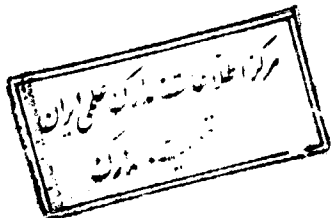
دکتر ولی‌اله انصاری

نگارنده:

سید عباس یزدان‌شناس

بهار ۱۳۷۷

تکثیر از واحد انتشارات

۲۷۹ ۱۲۱ ۶۰

۵۴۸۷

۲۷۷/۱۵

تقدیم به :

- شهدای گلگون کفن راه اسلام از صدر تا شهدای انقلاب کبیر
اسلامی ایران که با خون پاک خویش درخت مقدس اسلام
را سیراب و تناور نمودند.

- به مادر مهربان و فداکار و پدر صبورم که صبر و استقامت را به
من آموختند.

- به برادران ارجمندم که در راه پرفراز و نشیب زندگی
همواره تکیه گاهم بوده اند.

تقدیر و تشکر

حمد و سپاس خدای را سزاست که به انسان قدرت تفکر و آموختن بخشید و عقل را چون چراغی فراروی او در نیل به اهداف عالیله انسانی قرار داد. بعد از آن وظیفه خود می‌دانم که از زحمات بی‌دریغ تمامی سرورانی که در تعلیم و تربیت اینجانب نقشی ایفا نموده‌اند، به ویژه از مساعدتهای خالصانه و دلسوزانه استادان ارجمند جناب آقای دکتر محمود آخوندی و جناب آقای دکتر ولی‌اله انصاری که در این کار راهنما و مشاور بوده‌اند، کمال تشکر و قدردانی را بعمل آورم. باشد که خداوند منان اجر فراوان به ایشان عطا فرماید.

هرچه زمان می‌گذرد دستاوردهای دانشمندان حقوق کیفری جهت متناسب کردن مجازات به عنوان عکس‌العمل جامعه در برابر پدیده مجرمانه و مجرم وزوایا و جنبه‌های گوناگون آن درخشان‌تر و مفیدتر به نظر می‌رسد. یکی از دستاوردهای یاد شده، آزادی مشروط است که پس از ظهور و بکارگیری در قوانین و مقررات کشورهای مختلف، نقش ارزنده خویش را به خوبی ایفاء نموده است. کشور ما نیز از تحولات انجام گرفته بی‌بهره نبوده و در سایه تلاش متفکران و اساتید بزرگوار، ضمن تشریح و بررسی این ره‌آورد ارزنده، زمینه ورود و بکارگیری آن در قوانین کیفری حاضر، فراهم آمدن و جامعه از ثمرات آن بهره‌مند گردیده است.

یکی دیگر از جدیدترین دستاوردهای سیستم‌های پیشرفته امروزی، سیستم آزادی تحت مراقبت (پروبیشن) می‌باشد که پس از طی فراز و نشیب‌های قابل توجه، با استقبال فراوان جوامع و مقررات کیفری آنها روبرو گشته و جایگزین مناسب و قابل اعتماد برای مجازات‌های سنتی به شمار می‌آید. در این تأسیس کیفری آنچه بیشتر جلب توجه می‌کند، نگرش عمیق به استعداد‌های عالیه بشری و شکوفایی آنها است. این سیستم با محور قرار دادن انسان و با تلاش، جهت شناسایی جنبه‌های مختلف و متفاوت وجودی وی و با بکارگیری وسایل و ابزارهای مدرن و سودجویی از تکنولوژی پیشرفته با سرعت هرچه بیشتر جهت اصلاح بزهکاران و صیانت از جامعه و تأمین دیگر اهداف مجازات‌ها به پیش می‌رود. متأسفانه با وجود نقش آشکار و ارزنده فراوان تأسیس یاد شده در قوانین کیفری کشور عزیز ما، صرفاً تعلیق ساده اجرای مجازات، بدون هیچگونه نظارت پس از آن مورد توجه قرار گرفته و زمینه‌ای برای تنظیم و تدوین مقررات جامع و فراهم آمدن شرایط تأسیس اداره پروبیشن و اعمال نظارت بر مجرمینی که اجرای مجازات آنها معلق شده ایجاد نشده است.

در این پایان‌نامه سعی بر آن است که ضمن شناسایی این دو سیستم و مقایسه آنها و پی بردن به امتیازات و معایب هر کدام، زمینه‌ای هرچند ناچیز برای ورود بکارگیری آن در قوانین فعلی و آینده به دست آید، تا در این خصوص نیز همپای دیگر موضوعات پیشرفت و حرکت شایسته آغاز گردان شاء الله

کلیدواژه‌ها

- آزادی مشروط
- شرایط اعطاء آزادی مشروط
- آزادی تحت مراقبت
- مأموران مراقبت
- هسته‌های اصلی پروبیشن
- مراحل کار در آزادی تحت مراقبت
- اقسام تعلیق مراقبتی
- تعلیق مراقبتی ساده
- تعلیق مراقبتی مشدد I.S.P
- مقایسه دو نظام
- نقاط اشتراک
- نقاط افتراق

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول: آزادی مشروط در قانون مجازات اسلامی	
مبحث اول	
آزادی مشروط در قانون مجازات اسلامی	۱
مقدمه	۲-۳
تعریف آزادی مشروط	۴
فوائد و امتیازات آزادی مشروط	۵-۶
فایده اجتماعی	۶
فایده فردی و اقتصادی	۶-۷
مبحث دوم	
شرایط اعطاء آزادی مشروط	۸
۱- شرایط مربوط به ماهیت مجازات	۹
۲- شرایط مربوط به حکم	۱۱
۳- شرایط مربوط به محکوم علیه	۱۲-۱۳
۴- شرایط مربوط به وظایف دادگاه	۱۴
۵- شرایط مربوط به مدت آزادی مشروط	۱۶
تبعات آزادی مشروط	۱۷-۱۸
چند نکته	۱۸-۱۹
شرایط شکلی اعطاء آزادی مشروط	۱۹-۲۲
فصل دوم	
آزادی همراه با مراقبت	۲۳

۲۳	مبحث اول
۲۴	تعریف
۲۵	مبانی
۲۶-۲۷	بنیانگذاران پرویشن
۲۷	زمینه قانونی آزادی همراه با مراقبت
۲۷-۲۸	الف - در آمریکا ب - در انگلستان
۳۰	شرایط استفاده از تعلیق مراقبتی
۳۰	اصول بنیادین اعطای آزادی همراه با مراقبت
۳۱	سن و نوع جرم مشمول تعلیق مراقبتی
۳۲	مدت تعلیق

مبحث دوم - گفتار اول

۳۴	ساختار ادارات پرویشن
۳۵	شرایط استخدامی مأمورین مراقبت
۳۵	آموزش مأمورین
۳۵-۳۷	- در استرالیا - در ژاپن
۳۷	وظایف اصلی مأمورین مراقبت
۳۷	الف - تهیه گزارش قبل از محاکمه
۳۸-۳۹	ب - نظارت و سرپرستی
۳۹-۴۱	اصول مورد توجه در نظارت و سرپرستی

گفتار دوم

۴۳-۴۵	نقش داوطلبان در نظام آزادی همراه با مراقبت
۴۵-۴۶	وظایف داوطلبان
۴۶-۴۷	شرایط مندرج در حکم پرویشن و انتقادات وارده بر آن

مبحث سوم - گفتار اول

- ارزیابی عملکرد نظام آزادی همراه با مراقبت ۴۹-۵۲
- انواع تعلیق ۵۲
- تعلیق ساده ۵۲-۵۴
- تعلیق مراقبتی ۵۴
- تعلیق مراقبتی مشدد ۵۵
- اهداف تعلیق مراقبتی مشدد ۵۶-۵۷
- انتقادات وارده به نظام تعلیق مراقبتی ۵۷-۶۱

گفتار دوم

- برنامه‌ها و پروژه‌های اجرا شده جهت دور نگهداشتن بزهکاران ۶۱-۶۴
- از سیستم رسمی کیفری
- نتایج بررسی‌های کمیته مطالعات، پیرامون خشونت و بزهکاری ۶۴-۶۵
- بحث و جدل پیرامون روش جدید (Diverslon) ۶۵-۶۶
- مقاطع مختلفی که برنامه‌های اصلاحی غیررسمی بکار گرفته می‌شود ۶۶
- برنامه‌هایی که بر پایه اجتماع قرار گرفته‌اند ۶۷
- برنامه‌های انجام شده در مدارس ۶۹
- پروژه موسوم به ۰۶۰۱ ۶۹
- برنامه لوس آنجلس ۷۰
- نتیجه ۷۱

فصل سوم

مبحث اول - نقاط اشتراک

- از حیث ماهیت ۷۶-۷۷
- از حیث شرایط مندرج در حکم ۷۷-۷۹

۸۰-۸۲	فراهم آوردن زمینه بازگشت مجرم به جامعه
۸۲-۸۴	کاستن از هزینه‌های عمومی
۸۴-۸۶	انگیزه‌ای برای رعایت قوانین و مقررات
۸۶-۸۷	از حیث نحوه و علل لغو حکم آزادی
۸۸	از جهت آثار و نتایج

مبحث دوم - جهات افتراق

۹۰-۹۳	از حیث شرایط اعطاء آزادی
۹۳	از حیث حقوق مجرم
۹۴	درخواست تغییر یا تبدیل شرایط
۹۵	رفع ابهام
۹۵	حقوق مجرم در صورت نقض شرایط حکم
۹۶	رسیدگی مقدماتی قبل از محاکمه
۹۷	حق اطلاع از اتهامات و داشتن وکیل
۹۷	در آزادی مشروط
۹۸	اختیارات دادگاه پس از نقض شرایط حکم
۹۹-۱۰۳	اختیارات دیگر

مبحث سوم

۱۰۵	انتقادات و پیشنهادات
۱۰۹	نتیجه نهایی
۱۱۱	چکیده انگلیسی (Summary)
۱۱۲	کلید واژه‌ها به انگلیسی (Keywords)
۱۱۳-۱۱۵	کتابنامه (فهرست منابع و مأخذ)

مقدمه

دستگاه عدالت کیفری با ارتکاب یک بزه، کشف آن و دستگیری مرتکب یا مرتکبین، عملکرد خود را آغاز نموده و با رعایت مراحل و تشریفات خاصی، رابطه متهم را با جرم ارتكابی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار داده و تکلیف وی را مشخص می نماید. سرنوشت انسانی که به تازگی وصف متهم را به خود دیده است از حیث تشخیص بیگناهی یا گنهکاری در این فرایند تعیین خواهد شد. هرگاه از اتهام وارده برائت حاصل نماید، از سیستم قضایی خارج گشته و چنانچه بزهکاری اش احراز گردد، به عنوان عکس العمل جامعه در قبال عمل خلاف خویش با مجازات روبرو می گردد.^(۱) بدیهی است نوع و شدت عکس العمل جامعه به عوامل متعددی از جمله زمان، مکان، فرهنگ و مذهب و دیگر ارزشها و هنجارهای حاکم بر جامعه که نهایتاً سیاست کیفری آن را تعیین می کند بستگی دارد.^(۲) در ادوار قدیم که جوامع، تشکل و تفکر دقیق و سازمان یافته نداشته و به شکل بدوی در کنار یکدیگر بسر می بردند، مجازاتها نیز تابع نظم و مقررات خاصی نبوده و مجازاتهای جمعی و شدید رواج داشت تا جاییکه مثلاً هرگاه فردی مرتکب قتل فردی از قبیله یا طایفه دیگر می گردید، شعله های انتقام قبیله بزه دیده، نه تنها مرتکب، بلکه بسیاری از

۱- برنارد بولک، کیفرشناسی، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، مجمع علمی و فرهنگی مجد، چاپ اول ص

۲- تاج زمان دانش، حقوق زندانیان و علم اداره زندانها، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۸، ص ۹

اعضاء خانواده و قبیله وی را در خود می بلعید و نابود می کرد.^(۱) به تدریج و با پیدایش تمدنها و ظهور قدرت مرکزی به نام دولت و در اختیار گرفتن زمام امور توسط حکام کیفر نیز، وضعیت بهتری پیدا کرده و مردم پذیرفتند که نهادی به نام دولت از سوی ایشان مجرم را به مجازات قانونی برساند.^(۲) البته در این هنگام نیز توجه کافی به شخصیت انسانی مجرم نشده و مجازاتها از شدت بسیار برخوردار بود و غالباً از نوع مجازاتهای بدنی بودند. مجازاتهایی که صرفاً هدف ارضاء بزه دیده و تشفی خاطر او و نیز ترهیب مجرم و دیگران را تأمین می نمود، مورد توجه و اعمال قرار می گرفتند. در گذشته داغ زدن، غل و زنجیر کردن، شقه کردن، گردن زدن، فلک کردن، در معرض دید عموم گذاردن مجرم رواج داشته که تأکید به ویژگی مکافاتی و سزادهی کیفر داشتند.^(۳) قدرتهای عمومی (حکومتها) به تفهیم این مطلب که باید بین خساراتی که عمداً وارد می آیند و خسارات و صدماتیکه در نتیجه بی احتیاطی یا بی مبالاتی به وقوع می پیوندد، قائل به تفکیک شد به آسانی دست نیافته و زحمت بسیار کشیدند: اندیشمندان و حقوقدانان بسیاری به شدت و عدم تناسب مجازاتها و بویژه مجازاتهای شدید بدنی و عدم توجه به شخصیت انسانی مجرم انتقاد نموده و بر اصلاح این شیوه های برخورد همت گماردند. از زمان استبداد مجازات اعدام با شکنجه فراوان همراه بود و این شکنجه ها درجاتی داشتند. مثلاً در قانون جزای ۱۸۱۰ فرانسه، قبل از اعدام قاتل، میج دست وی را قطع می کردند. بطور کلی مجازات اعدام به جرائمی که بطور مستقیم یا غیرمستقیم به حیات انسانی خدشه وارد می نمود، تعلق می گرفت؛ جرائمی از قبیل پدرکشی، مسموم کردن، قتل، ربایش و

۱- تاج زمان دانش، حقوق زندانیان و علم اداره زندانها، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۸، ص ۱۰

۲- تاج زمان دانش، حقوق زندانیان و علم اداره زندانها، انتشارات دانشگاه تهران، ص ۱۱

۳- همان منبع ص ۴۱-۴۰-۱۴-۱۲

غیره. لکن در اثر کوششهای فراوان مصلحان و اندیشمندان جوامع، دیدگاه حقوق کیفری نسبت به بزهکار تعدیل شده و دیگر به مجرم به عنوان یک انگل و سربار توجه نمی‌شد. مکاتب مختلف حقوقی یکی پس از دیگری ظهور نموده و ضمن ارائه راه‌حلها و فورمولهای جدید و با انتقاد به نظرات و عقاید مکاتب پیشین زمینه پیشرفت هرچه بیشتر حقوق جزا در راستای انسانی‌تر کردن مجازاتها را فراهم آوردند. اگر یک مکتب عقیده به این داشت که مجرم مختار است، پس با آگاهی و هشیاری هنجارها و ارزشهای جامعه را لگدمال می‌نماید، بنابراین باید به شدت و سختی مجازات گردد.^(۱) مکتب دیگری اعتقاد به این دارد که مجرم مجبور و مقهور عوامل متعدد فردی و اجتماعی است و در واقع هیچ نقش و تقصیری ندارد، پس نباید مجازات گردد؛^(۲) حتی نام او را نباید مجرم گذاشت؛ و مکتبی مانند مکتب دفاع اجتماعی نوین به رهبری مارک آنسل راه بینابین را پیموده و معتقد است مجرم باید با عنایت به شخصیت انسانی و اجتماعی‌اش، به عنوان یک بیمار اجتماعی مورد برخورد قرار گیرد. این اندیشه که بزهکار باید از طریق اصلاح و درمان مناسب که به شأن و حیثیت او احترام گذارد و کمک لازم را برای او به همراه داشته باشد تا وی دوباره در راه درست زندگی قرار گیرد، به یک محور فکری تبدیل شده است. حمایت اجتماعی از طریق سازگار ساختن مجدد محکوم، یک وظیفه حقیقی برای جامعه محسوب می‌شود. فقط با انجام این مهم است که می‌توان از بزهکار که دائماً سربار جامعه شده و روزبروز خطرناکتر جلوه می‌نماید، انسانی اجتماعی و مفید ساخت.^(۳) تأیید آموزه دفاع اجتماعی نوین اصلاحات مهمی را موجب شده است.

۱- رضا مظلومان، کلیات جرم‌شناسی، انتشارات دانشگاه تهران، ص ۸-۱۷۷

۲- تاج‌زمان دانش، حقوق زندانیان و علم اداره زندانها، انتشارات دانشگاه تهران، ص ۲۵

۳- همان منبع ص ۳۴-۳۵

اصلاحاتی از قبیل انسانی کردن بازداشت (و زندان)، گرایش بازداشت در جهت اعلام و پذیرش اجتماعی مجدد محکوم، تقسیم و طبقه‌بندی محکومان حسب شخصیت و درجه تباهی آنان. به هر حال در دوران حاضر پس از فراز و نشیب‌های فراوان، سعی بر آن است که سیاست کیفری دربردارنده ضمانت اجرای متعدد و درجه‌بندی شده باشد تا بتواند اهداف متعدد و مهم خود از جمله دفاع از جامعه در برابر حالت خطرناک مجرم، و البته اصلاح و تربیت مجرم و فراهم آوردن زمینه لازم جهت بازگشت وی به جامعه را تأمین نماید و در این راستا شخصیت انسانی وی نیز حفظ گشته و تباه نگردد. از جمله ارزنده‌ترین و رایج‌ترین این ضمانت‌های بینابینی «آزادی مشروط» و «آزادی همراه با مراقبت» (پروپیشن) می‌باشند که دربردارنده خصوصیات مثبت و مفید مجازات‌ها و عاری از معایب فاحش آنهاست؛ و امروزه سیستم‌های پیشرفته کیفری دنیا با بکارگیری آن دو سعی دارند تا بر کارایی خود افزوده و نتایج دلخواه را بدست آورند. در نظام حقوقی ما «آزادی مشروط» حدود نیم قرن است که در قوانین کیفری وارد شده و البته بدون توجه به نکات و مسائل ظریف آن، اجمالاً اعمال می‌گردد. در ایران تعلیق ساده اجرای مجازات برای اولین بار در قانون مجازات عمومی سال ۱۳۰۴ مورد پذیرش قرار گرفت و مواد ۴۷ تا ۵۰ این قانون را به خود اختصاص داد و پس از آن چند بار مورد اصلاح واقع شده است، اما همچنان به صورت تعلیق ساده و بدون هیچگونه نظارتی بر مجرمین مورد توجه قضات قرار گرفته است. با عنایت به اثرات و فوائد تعلیق مراقبتی شایسته است که متناسب به اوضاع و احوال جامعه نسبت به اصلاح و تکمیل مقررات فعلی اقدام و شرایط و امکانات اعمال مراقبت و نظارت بر رفتار مجرمین پس از صدور حکم تعلیق اجرای مجازات فراهم آید. در این تحقیق بطور اجمالی به

بررسی این دو نظام و مقایسه آن دو با یکدیگر خواهیم پرداخت.^(۱)

۱- هوشنگ شامبیانی، حقوق جزای عمومی، جلد دوم، انتشارات ویستار، ص ۴۴۲